

עלון שבועי מבית 'בני אמונים' ובל מאמנים

פניני אמן ותפלה במגלת אסתר

מאוצרות אמונים

בקר מחדש? אלא, מתפללים אנו כנגד אותם מזיקים המבקשים לפגוע בנו ביום המחרת, עוד בטרם נספיק להתפלל תפלה זו.
אנרה זו תורה, מגלת אסתר עמ' רלה

אין 'חבוש' מתיר את עצמו ואת עמו

"בלילה ההוא נודדה שנת המלך" (ו'א)

בפסוק זה נפתח תאור השתלשלות הצלתו הפלאית של מרדכי מידי המן שבקש לתלותו על העץ. ויש להבין מפני מה נחוצה היתה התרחשות זו, הלא די היה בכך שתספיר אסתר לאחשורוש כי המן בקש להשמיד את עמה, כדי שיתלו את המן, ככתוב (להלן ח'א): "ואתו תלו על העץ על אשר שלח ידו ביהודים".

פרש רבנו יהונתן איבשיץ:

ישועתם של ישראל נבעה מכח תפלתו של מרדכי (ראה מגלה י'א). אלא שכל זמן שחרבו של המן היתה מונפת על ראשו התקשה מרדכי לפעול בעבורם, שהרי "אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים" (ברכות ה'ב), וכל זמן שמדת הדין מתוחה עליו אינו יכול לפעול בעבור זולתו. לפיכך הקדים הקדוש ברוך הוא את הצלתו האישית, ולאחר שיצא מכלל 'חבוש' יכול היה לפעול בתפלתו אף להצלתם של כלל ישראל.

בכך נבין את סבת שובו של מרדכי לשוק ולתעניתו מיד אחר שצאל ממנו (ראה רש"י להלן פסוק י'ב), משום שידע כי דוקא לאחר שנושע קרובה תפלתו על עמו להתקבל. ביסוד זה השתמש אף האלשיך הקדוש כדי לבאר את הסבה שהקדימה אסתר את בקשתה על עצמה לבקשתה על עמה, ככתוב (להלן ח'א): "תנתו לי נפשי בשאלתי - ועמי בבקשתי", משום שידעה כי כדי שתפלתה על עמה תתקבל, עליה לצאת תחלה מגדר 'חבוש', ורק אחר כך תוכל לבקש על אחרים.

'אלשיך' אסתר ז'ה: 'ערות דבש' ח"ב דרוש ט

עצות להציל מחשבות זרות בתפלה

"ובבאה לפני המלך אמר עם הספר ששוב מחשבתו הרעה" (ט'כה)
מעשה באדם שבא לפני רבנו הגדול ובקש כי יתן לו עצה שבאמצעותה יוכל להציל מחשבות זרות האופפות אותו במהלך התפלה. השיבו הגדול כי יתפלל מתוך הסוד והוסיף כי עצה זו נרמזה בפסוק שלפנינו: "ובבאה לפני המלך" - מלכו של עולם, "אמר עם הספר" - אם יאמר תפלתו מתוך הספר, אזי מבטח לו כי: "שוב מחשבתו הרעה".

אבני שלמה: פ"ט ס"ג הע"ב

עצה נוספת לענין זה נתן האדמו"ר רבי שלמה מרדומסק והיא ללמד קודם התפלה. אף לה הביא רמז מספוק זה: "ובבאה לפני המלך" - לבית הכנסת, "אמר עם הספר" - אם יקדים ללמד מיד עם בואו, מבטח לו כי: "שוב מחשבתו הרעה".
תפארת שלמה, רמז פורים

כשש המן פו יספיק מרדכי לקרא קריאת שמע ולסמוך את ברכת גאל ישראל לתפלת שמונה עשרה עם הגן החמה, ובכך לא יוכל להזיקו. כמבאר בגמרא (ברכות ט'ב), כי "כל הסומך גאלה לתפלה [עם הגן החמה (תוספות שם ד"ה ק"ל)] אינו נזקק כל היום כלו", על כן בקש להשכים ולהורגו בטרם יספיק לקרא קריאת שמע.

'ערות דבש' ח"א דרוש ז

יש שהוסיפו ופרשו, כי על כן מבקשים אנו בכל בקר: "ותננו היום ובכל יום לחן ולחסד ולרחמים מעיך, מפני מה עלינו לבקש: 'ובכל יום', הלא אנו מבקשים על כך בכל

רזי אמונים

רמזי אמן במגלת אסתר

אמן בימי מרדכי ואסתר

"ויהי אמן את הדסה היא אסתר בת דודו כי אין לה אב ואם" (ז'ב)

דועים הם דברי הרמ"א (או"ח קכ"ז): "וילמד בני הקטנים שיגעו אמן, כי מיד שהתינוק עונה אמן, יש לו חלק לעולם הבא", והוא על פי דברי הגמרא בסנהדרין (ק"י ב'): "מטן מאימתי בא לעולם הבא... תנא משום רבי מאיר: משעה שיאמר אמן". בכך דרש רבי אליהו הכהן מאימיר בעל 'שבט מוסר' את הכתוב שלפנינו: כיון שאסתר, היא הדסה, אין לה אב ואם" שילמדוה לענות אמן, ובכך תיבא לחי' עולם הבא, לפיכך: "ויהי אמן את הדסה" - מרדכי דאג לחנכה מקטנותה לענות אמן.

מנחת אליהו פרק לב

אפשר שמשום כך: "ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל ראייה" (להלן פס' טו), שכן ענית אמן גורמת לנשיאות חן. וכפי שדרשו קדמונים מראשי התבות הפותחות את הפסוק (בראשית יח א): "אם נא מצאתי חן בעיניך" - 'אמן'.

עוד נוסף ונאמר כי ההקפדה על ענית 'אמן' התרוממת בפסוק זה, היא שעמדה לישראל להגאל בימי מרדכי ואסתר. ולכך רמזו חז"ל באומרים (תהילים מ"א): "כל העונה אמן בכל כחו קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה" - רמז לשבעים שנות גלות בית ראשון, תקופת מרדכי ואסתר, שנגאלו מהן בזכות ענית אמן.

רא"א קונפולר, כנץ המאור שנה סט קכ"ז ו

הדרך להקיש על שערי הרחמים

"איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש מיני" (כ"ה)

"בן יאיר" - בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו, 'בן שמעי' - בן לפגיע אל-תפלתו, 'בן קיש' - שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו" (מגלה י"ב).

כיצד מקישים על שערי הרחמים?

פרש רבנו הגר"א: המרחם על זולתו ופותח דלתו לבו לפניו, אף לפניו נפתחים שערי רחמים מפניו, שהרי "במדה שאדם מודד - בה מודדת לו" (מסכת נ"ד).

אבני אלהרר על סדור התפלה, ברפת השיבנו

נתינת אפר על ספר התורה

"מרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו וילבש שק ואפר" (ד'א)

כתב רבנו הרמב"ם (תעניות ד'א): "בכל יום ויום משבע תעניות האחרונות של מטר מתפללין על סדר זה. מוציאין את התבה לרחובת של עיר... ונותנין אפר מקלה על גבי התבה ועל גבי ספר תורה כדי להגדיל את הבכיה ולהכניע לבם". ותמה הפסוק משנה: נתינת האפר על גבי התבה התפרשה במשנה (תענית טו א), אך מהיכן למד הרמב"ם שיש לתת אותו אף על גבי ספר התורה?

כאשר נשאל על כך הצדיק רבי זלמלה מוילנא, השיב מיד כי יש בידו מקור נפלא לדברי הרמב"ם מהמובא בתרגום שני לפנינו: בשעה שכתבה גזרת המן, הובילו את ארון הקודש לשערי שושן והוציאו ממנו את ספר התורה, כשהוא כרוך בשק ומקולש באפר. הרי מפרש בדברי התרגום כי בשעת צרה מניחים אפר אף על ספר התורה.

תולדות אדם' ח"ב פ"א

המתפלל על חברו נענה תחלה

"לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי... גם אני ונעתי אצום בן" (ד'טז)

באר רבי יצחק אליהו לנדא המגיד מוילנא:

אמרה אסתר למרדכי: "אם כל היהודים יצומו עלי ויתפללו למעני, ואף אני אצום בן" ואתפלל למענכם, בודאי נושע כלנו במהרה. שהרי אמרו בגמרא (ב"ק צ"ב א): "כל המבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחלה".

פסלים' תושיה'

הסומך גאלה לתפלה אינו נזקק כל היום

"ובבקר אמר למלך ויתלו את מרדכי עליו" (ה'ד)

"וחשב בדעתו שבזמן קריאת שמע יתלה את מרדכי" (לקוטי שמעוני אסתר תתרו).

באר רבנו יהונתן איבשיץ:

"יסוד ושרש העבודה"

ביום ב' י"ח באדר יחול יומא דהולולא של הגה"ק רבי אלכסנדר זיסקינד מהורודנא זי"ע בעל 'סוד ושרש העבודה'. בספרו הנודע הרבה בתאור שבחה ומעלתה של ענית אמן בכונה, וכן כתב בענין אמירת ברכות השחר בחברותא:

"ברכות השחר, מ'הנותן לשכוי בינה' עד 'הגומל חסדים', טוב לסדרם בבית הכנסת עם שאר התפלה כדי שיענו אחרים אמן אחר ברכותיו. כי מה מאד גדולה מעלת הברכה כשעונים אחרים אמן, כדברי הזהר הקדוש (עקב רע"א)... על כן מן הנכון שיהיה האדם להשמיע ברכותיו כל מה דאפשר בפני אחרים, כדי שיענו אמן אחר הברכה".

ברכות השחר. בקול, בכונה, בחברותא!

לקוט בענין מעלת התפלה בימי הפורים

תפלת מרדכי - בימים ההם ובזמן הזה

בימים ההם ובזמן הזה היתה עבודת התפלה חלק מהותי מיום הפורים. במגלת אסתר כמו במדרשים הרבים שנכתבו עליה, שזורה התפלה פחות השני המקשר בין כלל הנסים שעשה לישראל באותה שעה. אף מרדכי הצדיק מכנה במקרא שעה. אף מרדכי הצדיק מכנה במקרא שעה. אף מרדכי הצדיק מכנה במקרא שעה...

כך אף מתואר במדרש (אסתר ז ט): "באותה שעה [שגזרה גזרת המן] רץ אליו זכור לטוב בבהלה... ואמר לו למשה... מה תענה על הצרה האתה... אמר לו משה: 'כלום יש אדם פשר באותו הזר?' אמר לו: 'ש, ושמו מרדכי', אמר לו: 'לך והודיעו כד שיעמד הוא משם בתפלה, ואני - מכאן ובקש רחמים עליהם לפני הקדוש ברוך הוא'."

להשכים בבקר

בספר הקדום 'נהג בצאן יוסף' (פורים אות ח) הביא כי בפרנקפורט נהגו להשכים ביום הפורים בשחרית כדי לסים את פרקי התהלים של אותו היום קדם הגנץ החמה. והביא (ובבאלה רבה א"ח תרסד א) כי יום הפורים התפלה. אחד מחמשת הימים שמשכימים בהם אברהם בבקר" (בראשית יט כו) - 'אברהם' סופי תבות: הושענא, טי באב, יום כפור, ראש השנה, פורים...]

בספר 'גלות ישראל' (מערכת פ אות ד) הביא: "קבלתי מגדול אחד זל שסגלה בפורים להשכים בבקר ולהרבות בתפלה ובקשה לפני השם; תברך על כל דבר. הן בני חיי ומזוני, והן על שאר דברים ועל כל קרובי, כי באותו היום הוא עת רצון מאד, וכל העולמות המה בשמחה וברצון... וכן הוא מקבל מפי גדולי הצדיקים ז"ל..."

מה שאלתך ויתנת לך

גדולי החסידות כתבו כי לתפלה ביום הפורים יש ערך מיוחד, ובז' כל אדם לפעל באמצעותה ישועות גדולות. ואף סמכו לזכר את לשון היידישלי (מגלה א: ז): "אין מדקדקין במצות פורים אלא כל מי שהוא פושט את ידו לטל ונתניו לו", ובארו כי הקדוש ברוך הוא מקים כביכול את מצות מתנות לאביונים ביום הפורים, וכפי שנפסק כי "כל הפושט יד ונתנים לו", כך הוא עונה לכל המבקש בכל הענינים (חדושי הרי"ם עה"ת עניני פורים; קצף 'תפארת ישראל' ג, עמ' 5).

עוד באר השפתי צדיק מפליץ: 'דברי הצומות וזעקתם של מרדכי ואסתר, ופעלו שיתקבלו כל תפלות שיתפללו ישראל ביום הזה בכל הדורות. וכפי שהמן נבעת בפורים (אסתר ז ט), כך כל הסטרא אחרא נבעתים ביום הזה ומנגיעים למקטרג על תפלות ישראל, (שפתי צדיק ח"ב, פורים אות לו).

וכך כתב בספר 'זבדת פי' להרה"ק רבי יצחק אייזיק מקומרנא (מותו שקלים): "קבלנו שבימי הפורים עולות כל תפלות ישראל למקום הגבוה ביותר בלא מעכבים. קבלתי זאת בלחישת ונעשיתי 'הולך וקיל' וגלתי זאת לכל מתוך אהבתי ישראל."

מן הגר"י מבריסק הביא בזה את דברי הרמב"ם במנין המצוות: "וצו לקרות המגלה בעונתה כדי להזכיר שבחיו של הקדוש ברוך הוא ותשועות שעשה לנו והיה קרוב לישועתנו כדי לזכרו ולהללו, וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה (דברים ט: ד) 'כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרבים אליו כה' אלקינו בכל קראנו אליו'."

ובאר הגר"י כי לכך רמז אף הפסוק בפייט 'שושנת יעקב': 'תשועתם היית לנצח ותקומתם בכל דור ודור, להודיע שכל קויה לא יבשו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בו', והינו כי גם פורים מודיע לדורות הבאים כי המקוים והמתפללים לה' תשמע תפלתם (פניני רבנו הגר"י עמ' פד).

התפלל בכל הלב

ב"שם משמואל" (שם) הוסיף תנאי לתפלה זו: כפי שבימי מרדכי ואסתר התפללו ישראל בכל לבם, כך בזמן הזה; אם התפלה לא תהיה מן השפה ולחוץ אלא בחשק וברצון נמרץ, אזי תעשה פרות ותפעל ישועות.

בעל 'נתיבות שלום' מסלונים הביא על כך את לשון הכתוב (תהלים סט ז): 'ואני תפילתי לך ה' עת רצון... ענני באמת ישעך', ביעת רצון' כיום הפורים, שבו עומד הקדוש ברוך הוא ואומר לכל יהודי: 'מה שאלתך ויתנת לך, אז על היהודי לבקש: 'ענני באמת ישעך', כי בעת רצון שכזו צריך לדעת על מה לבקש: לא על דברי הבאי, אלא על ישועה אמיתית (נתיבות שלום עמ' עח).

ישועה מתוך שמחה

במחזור ויטרי (סימן תסה ד"ה ל"ה) קרו: "פורים שכל אדם מרצה בעבודתו, ומן השמים ימלאו שאלתו". ובספר 'דברי שמואל' לר"ש מסלונים (דף ק"ב) הביא מעשה ברבי נפתלי הגדול. פעם אחת שלח אליו המלך שייפפלל בעדו על ענין דחוף שהיה זקוק בו לישועה גדולה. היה זה ביום הפורים, והשלושים ראו שרבי נפתלי מתפלל תוך שהוא אוכל, שותה ושמה, ונפלא הדבר בעיניהם.

לאחר שגושע אמר לו המלך: 'בטוח אני כי ישועתי באה בזכות תפלתך, אך מתפלא אנכי מדוע אכלת ושיתית בעת צרתך?' השיבו רבי נפתלי: 'כך היא הנהגת התפלה המתקדחת ביום הפורים. אנו אוכלים, שותים ושמים במצוות ה', וכשם שאנו עושים רצונו כך הוא עושה רצונו וממלא בקשתנו'."

התפלה שקטלה את הרודן

יום ששי, י"ב באדר התש"י. באותו יום חרפי שגרתו טרם ידע איש כי עשרים ותשע שנות האמים של שלטון הרשע של סטלין ימח שמו עומדות להסתיים עם מותו הפתאומי של הרודן האכזר.

סטלין עצמו היה מצוי באותם ימים בעצומו של מסע רדיפה מתמשך שנהל כנגד כלי יהודי ברית המועצות. מסע שהתחיל מראשית ימי שלטונו, וככל שחלפו השנים הלך והתעצם, עד שהגיע לשיאו בחדש שבט תש"י בעלילת הדם הנודעת כמשפט הרופאים, שבמסגרתו נדונו למות שלושה עשר רופאים יהודיים באשמת שקר, כביכול זממו להרעיל את בכירי המשטר.

באותה תקופה נהלו כלי התקשורת הממלכתיים, בהוראתו הישירה של סטלין, תעמולה כוזבת ומרשעת כנגד כלי יהודי ברית המועצות. כתוצאה מתעמולה זו הפך כל יהודי לחשוד בגבירתו, ומשם על ההגלית לחינוך מקולט באחד מעשרות 'הגולאגים' - מחנות העבודה האכזריים שהיו פזורים ברחבי ברית המועצות, היתה הדרך הקצרה.

את אותם 'מחנות עבודה' היו שהגדירו, ובצדק, כמחנות השמדה לכל דבר. רבם הוקמו באזורים בעלי טמפרטורה קפואה שלעיתים הגיעה עד ששים מעלות מתחת לאפס. תנאי העבודה הקשים, הבגוד הדל והמזון המצומצם, כמעט ולא הותרו אפשרות לחיות בהם. מעטים פורסו חזרו מהמחנות כשהם בריאים בגופם ובנפשם.

באותו יום ששי היה הגנ"צ רבי יצחק זילבר זצ"ל, מי שגזע למים כמקים עלה של תורה בקרב יהודי ברית המועצות, כלאו עם מאות יהודים הנורפים באחד ממחנות העבודה הנורפים. במצב היה קשה ומזדא, אך רבי יצחק השתדל לרומם את מצב הרוח של סובכיו. עשרות יהודים שומרי תורה ומצוות הסתופפו סביבו וצמאו למוצא פיו, והוא החיה את נפשו בדברי תורה ובפרקי אמונה שקלחו מפיו בניעימות ובחן אפיני.

השמועות הקשות על רדיפת היהודים ההולכות ומתגברות הוסיפו שמן למדורת התורה שבערה זה מכבר בכל האסירים היהודים במלוא עזה. משהבחין רבי יצחק ברוח המדכדכת האופפת את סובכיו עלה במחן ריעונו; הוא הציע להם לתפש את אמונת אבותיהם, לעמד יחדו ולהתפלל לפני ה' שצילים, בתקוה שהתפלה תרומם את רוחם ואף תשא פרות.

ואכן, התפלה שהיתה רוחית דמעות, פצלה את פעלתה ורוממה קמטע את מצב הרוח של האסירים היהודיים. לבם התחמם, והתקוה שבה לפעם בו כמקדם.

ביום ראשון, יום הפורים, התקבצו סביב רבי יצחק אותם עשרות יהודים, ושבו צפו הם למוצא פיו: 'רבי יצחק', הם אמרו לו, "הלא יום פורים היום! אלא שביעוד אבותינו נושעו ביום זה, אנו נתונים עדין בחשכת הצרה. אגא, מי כמוך יוכל לעודדנו..."

גם הפעם השתדל רבי יצחק לחזקם ולעודדם. הוא קרא לפנייהם ומזכרו את

1'מתוך האור' מגלת אסתר עמ' 556